

KULTURHISTORISK
MUSEUM
UNIVERSITETET I OSLO
FORNMNNESEKSJONEN
Postboks 6762,
St. Olavs Plass
0130 Oslo

RAPPORT

ARKEOLOGISK UTGRAVNING

Bosetningsspor fra jernalder

Vinje Bru - Jordevegen 65/1,2,4,6,52,
Vinje, Telemark

Frank H. Røberg/ Zanette Tsigaridas Glørstad

Oslo 2014

KULTURHISTORISK
MUSEUM
UNIVERSITETET
I OSLO

Gårds-/ bruksnavn Jordevegen	G.nr./ b.nr. 65/1,2,4,6,52
Kommune Vinje	Fylke Telemark
Saksnavn Reguleringsplan for E134 Vinje Bru	Kulturminnetype Gravfelt
Saksnummer (arkivnr. Kulturhistorisk museum) 2010/14938	Tiltakskode/ prosjektkode 280179
Eier/ bruker, adresse	Tiltakshaver Vinje kommune
Tidsrom for utgravning 17.-- 28.09.2012	M 711-kart/ UTM-koordinater/ Kartdatum Projeksjon: EU89-UTM; Sone 32, N: 388698, Ø: 6447656.
A-nr. 2012/356	C.nr. C58504
ID nr. (Askeladden) 139525 og 139157	Negativnr. (KHM) Cf34634
Rapport ved: Frank Halvar N Røberg	Dato:15.04.2014
Saksbehandler: Zanette Tsigaridas Glørstad	Prosjektleder: Zanette Tsigaridas Glørstad

SAMMENDRAG

Høsten 2012 ble det foretatt arkeologiske undersøkelser av lokalitet id 139525, bosetningsspor og mulig grav og id 139157, kullgrop i Vinje kommune. Planområdet ligger sentralt i bygda Vinje, i Telemark, og strekker seg fra Vinje bru i vest og videre østover på begge sidene av E 134 forbi gardene Heggstøyl og Plassen. På id 139525 ble det avdekket fire sikre strukturer, to kokegroper og to udefinerte nedgravninger tolket som mulige gravanlegg. Det ble imidlertid ikke funnet noen gjenstander, organisk materiale eller observert konstruksjonstrekk som med sikkerhet kunne bekrefte disse som graver. En kokegrop og en udefinert grop ble datert til tidlig folkevandringstid/ tidlig merovingertid. Det må derfor antas som overveiende sannsynlig at strukturene avdekket på id 139525 viser til en aktivitetsfase i tidlig merovingertid, muligens skal disse relateres til anleggelsen av andre gravminner i nærområdet. Det ble også undersøkt en kullgrop, id 139157/S110. Dateringen fra kullgropen ga ikke-konklusivt resultat, ved at den ble målt som moderne, fra 1900-tallet.

INNHOOLD:

1. BAKGRUNN FOR UNDERSØKELSEN.....	4
2. DELTAGERE, TIDSROM.....	4
3. FORMIDLING.....	4
4. LANDSKAPET - FUNN OG FORNMINNER	5
5. UTGRAVNINGEN	6
5.1 Problemstillinger – prioriteringer	6
5.2 Utgravningsmetode	6
5.3 Utgravningens forløp	7
5.4 Kildekritiske forhold.....	8
5.5 Strukturer og kontekster	8
5.5.1 ID 139525: Bosetningsspor og mulig grav.....	8
5.5.2 ID 139157: Kullgrop	10
5.5.3 Funnmateriale.....	11
5.5.4 Naturvitenskapelige prøver og analyseresultater.....	11
6. VURDERING AV UTGRAVNINGSRISULTATENE, TOLKNING OG DISKUSJON	12
7. LITTERATUR	14
8. VEDLEGG	15
8.1. Strukturliste.....	15
8.2. Funn	15
8.3. Prøver	16
8.4. Tegninger	17
8.5. Fotoliste.....	20
8.6. Analyser	22
8.7. Kart	29

RAPPORT FRA ARKEOLOGISK UTGRAVNING

VINJE BRU – JORDEVEGEN 65/1,2,4,6,52, VINJE KOMMUNE, TELEMARK

FRANK HALVAR N. RØBERG

1. BAKGRUNN FOR UNDERSØKELSEN

Utgravningen ble gjennomført i forbindelse med reguleringsplan for E134 strekningen Vinje bru – Jordevegen. Formålet med planen er å etablere gang- og sykkelsti, for å bedre trafikksikkerheten for fotgjengere i området. Telemark fylkeskommune utførte arkeologiske registreringer i området i løpet av oktober 2010. Det ble da registrert fire gravfelt med fjernede gravminner/ flatmarksgraver og kokegroper (id 139924, 139525, 139528 og 139154). Et mulig gravminne fra id 139528 ble datert til romertid, 250-430 AD. Fra før av var det kjent en kullgrop (id 139157) og fire gravhauger (id 91038, 91039, 91040 og 91042) i planområdet. Gravhaugene id 91038, 91039, 91040 og 91042 bevares gjennom planen, og de øvrige registrerte kulturminnene ville berøres i ulik grad i forhold til valg av trasé.

Det ble utarbeidet to traséalternativer til den planlagte gang- og sykkelstien. Vinje kommune ønsker en vurdering av begge alternativene, for å vurdere kostnadsbildet ved undersøkelsene. Telemark fylkeskommune oversendte saken til Riksantikvaren i henhold til kulturminneloven § 8, 4. ledd i brev av 4. januar 2012, hvor de anbefalte dispensasjon for de berørte kulturminnene innenfor Alternativ 1 og Alternativ 2. Kulturhistorisk museum uttalte seg i brev av 25. januar 2012 til Riksantikvaren hvor museet støttet fylkeskommunens tilråding og anbefalte dispensasjon for de omsøkte kulturminnene med vilkår om utgraving. Det ble utarbeidet separate budsjett for hhv. Alternativ 1 og Alternativ 2. I brev av 25. januar 2012 til fylkeskommunen ga Riksantikvaren tillatelse til inngrep i de aktuelle kulturminnene med vilkår om overvåking for id 139924, og om arkeologisk undersøkelse av de øvrige berørte kulturminnene. Reguleringsplan for Alternativ 1, som berører id 139525, 139924 og 139157, ble vedtatt 1. mars 2012. Riksantikvaren fattet vedtak etter Kml. §10,1 ledd om utgifter og omfang av undersøkelsen i brev av 13. juli 2012. 2.

2. DELTAGERE, TIDSRØM

Undersøkelsen av id 139525 (bosetningsspor og mulige graver) og av id 139157 (kullgrop) ble gjennomført av feltleder Frank Halvar N. Røberg og feltassistent Line Hovd i perioden 24.09. -.05.10.2012. Gravmaskinen var i regi av Ole Petter Strømme AS. Den digitale innmålingen ble foretatt av Magne Samdal, Kulturhistorisk museum (KHM).

3. FORMIDLING

Undersøkelsen ble besøkt av naboer i området, som fikk omvisning ved behov. Det ble også holdt et foredrag ved Frank Halvar N Røberg på samfunnshuset i Vinje om utgravningen. Det ble også arrangert en åpen dag for den lokale skolen, og flere klasser besøkte feltet. Disse ble vist rundt og det ble forklart hva vi gjorde og hvorfor vi gjorde det. Barna hadde forberedt seg med å ha med spørsmål om arkeologiske utgravninger og arkeologi som yrke. Lotte Ness, kontaktperson for undersøkelsen fra Vinje kommune, kom også på besøk.

Fig 1: Lokalitetene plassering i Vinje kommune, Telemark.

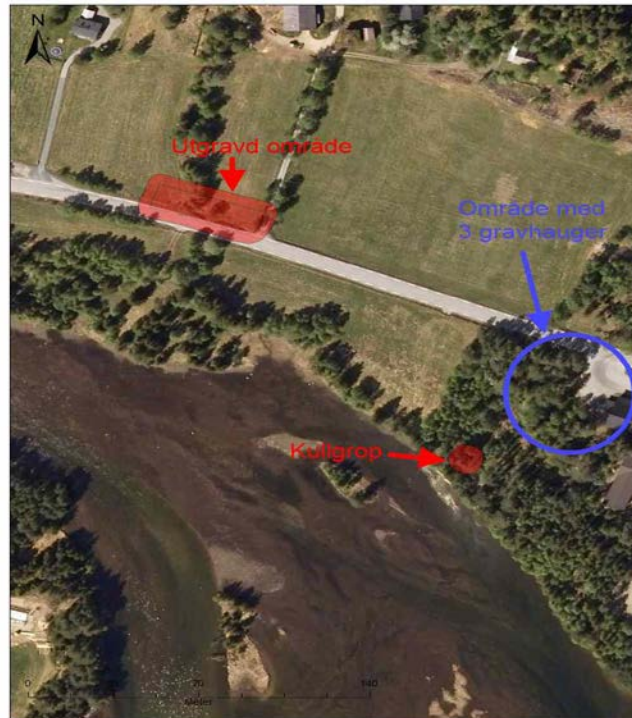

Fig 2: Oversikt over det undersøkte området, med nærliggende gravhauger markert.

4. LANDSKAPET - FUNN OG FORNMINNER

Planområdet ligger sentralt i bygda Vinje, i Telemark, og strekker seg fra Vinje bru i vest og videre østover på begge sidene av E 134 forbi gardene Heggstøyl og Plassen (Fig. 1). Skolen ligger sentralt i planområdet. Den undersøkte lokaliteten id 139525 befinner seg nord ved Vinje bru, og den undersøkte kullgropen id 139157 ligger sør for skolen. Skolen samt skogspartiet Ballmoen nord for veien ligger på en naturlig forhøyning i terrenget, og tre av de kjente gravminnene ligger på den mest markante terrassekanten av denne forhøyningen (Fig. 2). Bygdeboka for Vinje og Rauland forteller at det var et stort antall gravminner på hele Vinje-flaten tidligere som med tiden har blitt utjevnet ved pløying. Særlig nevnes området mellom Plassen og Heggstøyl, med opplysning om at det her lå mange gravhauger. Ifølge bygdeboka skal det ha blitt funnet en lang rekke gjenstander under anleggelsen av veien i 1840-årene. I 1909 ble det funnet et gravkammer ved veien. Her ble det funnet en vestlandskjele av bronse med brente bein, en kam og en beinnål og keramikkskår (C20933). Graven kan dateres til 300-tallet e.Kr.

I tillegg til de kjente, registrerte kulturminnene i planområdet er det kjent flere fornminner fra omkringliggende områder, deriblant gravfeltet id 116968 (ca. 60 m. nord for planområdet), gravhaug 139159 (ca. 200 m. sørvest for planområdet) og gravrøys 91043 (ca. 300 m. vest-sørvest for planområdet). På andre siden av Vinjevatn ligger bl.a. ytterligere en gravhaug (id 32859) samt et større gravfelt (id 71070) og trolig rester etter jernvinne (id 116390). Til sammen representerer kulturminnene et rikt kulturmiljø i et område som synes å ha vært særlig sentralt for jernaldersbosetning.

Basert på gravmaterialet anses det at en bosetningsekspanjon mot fjellområdene i Telemark begynner i merovingertid, og skyter fart i vikingtid. Det er gjort svært mange gravfunn fra vikingtid i Øvre Telemark. Denne bosetningsekspanjonen settes i sammenheng med jernframstilling i fjellregionene, men kan også knyttes til annen utnyttning av ressurser i utmark, så som kleberbrudd og

brynesteinsbruddet i Eidsborg (Martens 1987, Skre 2005). Det er tidligere foretatt få arkeologiske utgravninger av boplass- og gravfunn i disse delene av Telemark.

Den arkeologiske aktiviteten i Vinje kommune er i stor grad knyttet til de omfattende sporene etter jernframstillingen fra perioden 550-1250 e.Kr. Det er gjort svært mange gravfunn fra vikingtid i Øvre Telemark. Denne bosetningsekspansjonen settes i sammenheng med jernframstilling i fjellregionene, men kan også knyttes til annen utnytting av ressurser i utmark, så som kleberbrudd og brynesteinsbruddet i Eidsborg.

Fra midten av 1800-tallet og framover har det blitt undersøkt en rekke gravhauger i Telemark fylke. Svært mange av gravfunnene fra 1800-tallet og begynnelsen av 1900-tallet har manglende funnopplysninger, da de fleste er funnet ved tilfeldige gravninger. Majoriteten av gravfunnene fra eldre jernalder i Telemark er branngraver. Skjelettgravene fremtrer først fra rundt 350 e.Kr. (Munch 1965). Gravfunn fra jernalder i Telemark er generelt sett lite studert. Oversikter viser likevel at en bosetningsekspansjon mot fjellområdene i Telemark begynner i merovingertid, og skyter fart i vikingtid. Denne bosetningsekspansjonen settes i sammenheng med jernframstilling i fjellregionene, men kan også knyttes til annen utnytting av ressurser i utmark, så som kleberbrudd og brynesteinsbruddet i Eidsberg (Martens 1987, Skre 2005). De fleste gravene ligger i de beste jordbruksbygdene: Kviteseid, Seljord, Hjartdal og Tinn. Skre ser for seg at utmarksproduksjonen ble styrt herfra. Mye må ha gått til eksport, noe de mange funnene av importerte gjenstander i gravene tyder på (Skre 2005). Det finnes flere smedgraver, og av dem er den rikeste fra Bygland i Morgedal (Blindheim 1963).

5. UTGRAVNINGEN

5.1 PROBLEMSTILLINGER – PRIORITERINGER

Undersøkelsen hadde som hovedformål å undersøke en mulig flatmarksgrav, en kokegrop og en kullgrop som var registrert av Telemarks fylkeskommune, i tillegg til andre strukturer som kunne komme frem under avdekking av lokalitetene. Følgende problemstillinger ble skissert:

- For den mulige flatmarksgraven ble det ansatt som viktig å avklare nedgravningens funksjon, og eventuelt avklare hva slags type grav den utgjorde. I tillegg ville blant annet det legges vekt på å observere hvordan gravminnet var bygget opp, eventuelle gjenstander, samt å klarlegge gravens datering.
- For kokegropen skulle funksjon og datering avklares, blant annet med tanke på om kokegropene og de mulige gravminnene var samtidige,
- For kullgropen ble det pekt på at den må ses i en større sammenheng, der en arkeologisk undersøkelse vil kunne gi utfyllende opplysninger omkring problemstillingene knyttet til de øvrige undersøkelsene i Telemark. Undersøkelsen skulle legge vekt på å samle inn mest mulig enhetlig informasjon om blant annet form, dimensjon, vedstabling, treslag, datering, eventuell gjenbruk/flere bruksfaser.

5.2 UTGRAVNINGSMETODE

Lokaliteten *id 139525* ble undersøkt ved maskinell flateavdekking, der matjordlaget ble fjernet med en gravemaskin med flatt skjær, for å komme ned til undergrunnen (se Løken, Pilø & Hemdorff 1996). Parallelt med maskinavdekkingen ble feltene grovrenset med krafse. De fjernete massene ble i samlet i hauger langs kantene av feltene.

Strukturene som framkom i undergrunnen ble nummerert fortløpende under avdekkingen. Strukturene ble snittet og dokumentert i plan og profil med foto og tegning. Strukturene samt feltavgrensning og innsamlede prøver ble målt inn digitalt. Digital dokumentasjon er gjennomført ved hjelp av GPS, en Trimble R6 med cm-nøyaktighet (C-pos) i felt. Nøyaktigheten på innmålingene lå på 10 – 12 mm. Målefiler (.raw) er importert til feltverktøyet Intrasis og bearbeidet der. Her legges også inn all tekstuell informasjon om objektene. GIS-etterarbeidet er utført i kombinasjon av Intrasis Explorer 2.2/Intrasis Analysis 1.2 og ESRI ArcGIS 10. Alle kartdata er satt i koordinatsystem UTM/WGS84 sone 32N, og lagrett i ESRI geodatabase-format ved avlevering til Dokumentasjonsseksjonen ved Kulturhistorisk museum. I tillegg blir de respektive Intrasis-prosjektet avlevert til samme enhet for lagring og eventuell distribusjon.

Det ble tatt ut kullprøver av profilene i alle de avdekkede strukturene. Lokaliteten ble aksjonsført under a.nr. 2012/356. Funnene fra lokaliteten har museumsnummer C58504 og bilder tatt under undersøkelse er registrert i fotodatabasen med Cf.34634.

Kullgropen *id 139157* var allerede blitt målt inn digitalt og lagt inn i Askeladden. De samme innmålingsdataene ligger til grunn for kartmaterialet benyttet i denne rapporten. Kullgropen ble gjenstand for en forenklet undersøkelse. For å sikre statistiske data om kullgropens dimensjoner og form ble det foretatt en standardisert oppmåling av kullgrop i plan, hvor voller og gropas dybde blir dokumentert ved hjelp av en såkalt overflateprofil, hvor en vatret snor strekkes tvers over strukturen og man strekker et måleband langsmed denne. I tillegg ble det gravd et prøvestikk på innsiden av gropen. Slik sikres en viss dokumentasjon av kullgropens form, i tillegg til at profil og uttak av prøver kan dokumenteres. Det ble ikke gjort gjenstandsfunn og det ble tatt ut én trekullprøve. Denne er aksjonsført under samme nummer som funn fra lokalitet *id 139525*, a.nr. 2012/356. Prøven er katalogisert under samme museumsnummer som funn fra lokalitet *id 139525*, C58504/4. Bilder tatt under undersøkelse er registrert i fotodatabasen med Cf.34634.

5.3 UTGRAVNINGENS FORLØP

Vi ankom første dag ca. 14:30 på undersøkelsesstedet, og møtte gravemaskinfører Per Strømme, som viste oss området. Flateavdekkingen på *id 139525* ble påbegynt neste dag. Vi begynte å avdekke feltet fra øst mot vest. Undergrunnen besto av svært fin sand, og feltet ble delt i to av en bekk som gikk midt over feltet. To av strukturene registrert av fylkeskommunen ble gjenfunnet, en kokegrop (S102) og en mulig flatmarksgrav (S101). Det ble også registrert flere andre strukturer, deriblant en mulig branngrav (S104), en kokegrop (S103), og flere andre usikre strukturer som ble avskrevet ved nærmere undersøkelse. Alle strukturene befant seg på østsiden av bekken. På vestsiden ble det kun avdekket én mulig struktur; en sirkulær grop på rundt 1 m i diameter. Alle strukturene ble rensert og dokumentert. Flatmarksgraven ble snittet, og den sørøstlige siden fjernet. Det ble her gravd i mekaniske lag på 10 cm som ble dokumentert med bilde og tegning. Samme prosedyre ble brukt for S104. Etter at disse to strukturer var ferdig undersøkt ble S102 og S103 undersøkt.

Mot slutten av undersøkelsen ble også kullgropen *id 139157* undersøkt. Gropa ble dokumentert i plan gjennom standard oppmålingsprosedyrer, før det ble lagd et prøvestikk på sørøstsiden innenfor gropen for å dokumentere bunnplan og profil, samt ta ut prøve til datering. Siste dagen ble brukt til å rydde på feltet og kjøre til Oslo.

5.4 KILDEKRITISKE FORHOLD

Undersøkelsen foregikk uten problemer, eller uten utfordringer som virket inn på arbeidet. Det skal imidlertid bemerkes at på id 139525, i den delen av feltet som lå vest for bekken som løp igjennom lokaliteten, var undergrunnen sterkt omrotet av nyere aktivitet, deriblant kabler og dreneringsgrøft. Det kan derfor her opprinnelig ha vært ytterligere strukturer som ikke kunne observeres under undersøkelsen. En mindre utfordring oppsto også under slutten av arbeidsperioden, ved undersøkelsen av kullgropen, da det falt svært mye regn og temperaturen falt til rundt 5 grader.

5.5 STRUKTURER OG KONTEKSTER

5.5.1 ID 139525: BOSETNINGSSPOR OG MULIG GRAV

Id 139525 lå på nordsiden av E134, og det ble her avdekket til sammen ca 400 m². Undergrunnen besto av finkornig sand, uten innslag av stein. Midt gjennom lokaliteten løp en mindre bekk, og på vestsiden av bekken var undergrunnen preget av nyere inngrep. Det ble innledningsvis avmerket i alt ni strukturer, av disse ble syv snittet, og fem ble avskrevet som natur. Fire strukturer, S101, S102, S103 og S104, ble bekreftet som sannsynlige rester etter forhistoriske anlegg. S102 og S103 er kokegroper, mens S101 og S104 er groper med usikker funksjon (Fig. 3).

Fig 3: Bildet viser de avdekkede strukturene på id 139525; S101- S104.

Udefinerte groper/ mulige flatmarksgraver, S 101 og S104

Grop S101- Strukturen var oval i flaten, og klart avgrenset mot undergrunnen, 3,0 x 1,0 m. Strukturen var orientert i nordøst- sørvestlig retning. Bunn i profilen er flat, mens kantene i profilen er skrå. Dybden var på 20 cm. Fyllmassen besto av mørk gråbrun, humusholdig sand

med innslag av kull. Massen framsto som homogen i hele strukturen (Fig 4 og 5). Strukturen ble registrert som mulig flatmarksgrav av Telemark fylkeskommune. Nedgravningen ble derfor undersøkt med tanke på å avklare gropas funksjon. Det ble imidlertid ikke funnet noen gjenstander, brente bein eller annet som kunne bekrefte dette. Strukturens form, avgrensning og fyllmasse gjør det likevel sannsynlig at det dreier seg om et kulturminne.

Fig. 4: Cf34634_015: S101. Den ble registrert som flatmarksgrav.

Fig 5: Cf34634_145: S101, profil.

Gropa S104: Gropa var en klart avgrenset, enkeltstående, sirkulær nedgravning, ca 95 cm i diameter. Nedgravningen hadde skrå sider og jevnt avrundet bunn, og var inntil 32 cm dyp. Fyllmassen besto av mørk grå humus blandet sand, med enkelte konsentrasjoner med kull (Fig 6 og 7). Deler av den omkringliggende sanden syntes å være varmepåvirket og var synlig som vises som rødbrunt silt. Det ble ikke funnet noen gjenstander, brente bein eller liknende som kunne avklare gropas funksjon. Gropen ble radiologisk datert til tidlig merovingertid.

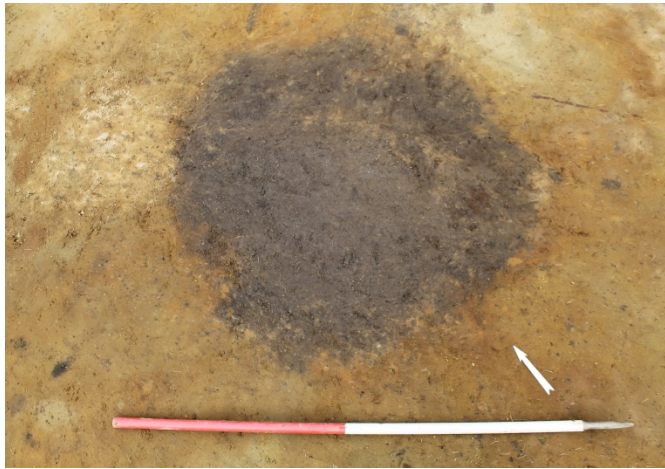

Fig. 6: Cf34634_044: Grop S104.

Fig. 7: Cf34634_155: Profil bilde av grop S104.

Kokegroper, S 102 og S103

Fig. 8: Cf34634_023: Kokegrop S102.

Kokegrop S102: Kokegropen var tilnærmet rund, ca 90 cm i diameter, med ujevn avgrensing i ytterkant, men klart synlig mot undergrunnen. Bunn i profilen var spiss, mens kantene i profilen var skrå. Dybde var på det meste 20 cm. Fyllmassen besto av skjørbrent stein i hardpakket kull. Den var noe skadet av pløying. Kokegropen ble radiologisk datert til folkevandringstid evnt tidlig merovingertid.

Kokegrop S103: Kokegropen var tilnærmet rektangulær, ca 110 x 70 cm. Bunn i profilen var flat, mens kantene i profilen var avrundet. Dybde var på 10 cm. Fyllmassen besto av skjørbrent stein, mye kull og sand. Den var noe skadet av pløying.

5.5.2 ID 139157: KULLGROP

Kullgropa er klart markert i terrenget, med tydelige voller på alle sider. Gropa ble gitt S-nummer S110. Enkelte større trær vokser i den og på vollen, ellers ligger gropa i et relativt åpent terreng med gressdekke. Kullgropa var oval i formen, med ytre mål på ca. 5 x 3,5 m, og

indre mål på ca. 2 m i diameter (Fig 9). Gropas dybde ble målt til ca 30 cm. Vollens høyde var på maks 20 cm i forhold til den omkringliggende bakken. Det ble lagt et prøvestikk på sørøstsiden innenfor gropen. Det var mulig å observere at bunnen så ut til å være rund. Det var ikke mulig å se hvordan veden var stablet. Det var heller ikke mulig å identifisere på hvilken siden av gropen tømning av kull ble gjort. Etter at prøvestykket var dokumentert ble det gravd ned til steril grunn. Etter at profilet var fotografert og tegnet, ble det tatt ut en kullprøve. Vedartsanalysen viser at det var gran som ble brukt (C58504/4), men den radiologiske analysen ga et ikke-målbart/moderne dateringsresultat.

Fig. 9: Cf34634_051: Kullgrop S110.

5.5.3 FUNNMATERIALE

Det katalogiserte materialet består av makrofossil- og kullprøver tatt i diverse strukturerer. Det ble ikke funnet noen gjenstander under utgravingen.

5.5.4 NATURVITENSKAPELIGE PRØVER OG ANALYSERESULTATER

Totalt sett ble fire kullprøver tatt ut fra de ulike strukturene, og alle disse ble videresendt til vedartsbestemmelse hos Helge I. Høeg. Alle fire prøver inneholder bjørk og furu. Bare prøver fra kokegrop S103 og grop S104 inneholdt hassel, med henholdsvis 1 og 8 fragmenter, mens prøven fra kullgropen id 139157/ S110 var den eneste som inneholdt gran (6 fragmenter). Det ble videresendt tre prøver, bestående kun av bjørk, til radiologisk datering ved Ångströmlaboratoriet ved Uppsala Universitet: P157 fra kokegrop S102, P150 fra kullgropen S110 og P153 fra grop S104 (Rapport ved Possnert & Petterson 2013).

Analysene (Tab.1) viser at begge de to analyserte strukturene fra id 139525 (kokegrop S102 og grop S104) kan dateres til delvis samme tidsperiode. Kokegropen S102 ble datert til folkevandringstid evnt. tidlig merovingertid, 460-490 AD/530-650 AD (kal.), mens gropa S104 ble datert til 550-610 AD/ 530-650 AD (kal), dvs. tidlig merovingertid.

Prøven fra kullgropen S110 ga en datering til nyere tid. Trolig kan dette forklares ved at prøven var forurenset av senere aktiviteter innenfor kullgropen, men det er også mulig at kullgropen er etter-reformatorisk og at dette gjenspeiles i den ikke-målbare prøven.

Struktur.nr	Kontekst	Lab Id	Prøve	Datert Vedart	Datering (BP)	Kalibrert (2-sigma)
102	Kokegrop	Ua-46584	157	Bjørk	1490±30	Kal. 460-490 AD, 530-650 AD
104	Grop	Ua-46585	153	Bjørk	1485±30	Kal. 550-610 AD, 530-650 AD
110	Kullgrop	Ua-46586	150	Bjørk	99,7±0,4pMC	-

Tabell 1: Tre kullprøver som ble sendt til datering og resultat.

Det ble også tatt tre makrofossilprøver fra S101 og en makrofossilprøve fra S104 (Tab. 2). Disse ble sendt til analyse ved Annine Moltsen, Natur og Kultur i København (rapport v/ Moltsen 2013). Analysen ga ingen resultat og kunne ikke gi noe svar på gropenes funksjon og bruk.

Strukturnr	Strukturtype	Prøve	gram	Liter jord opprinnelig
S101	Grop	152	1,64	1,8
S101	Grop	155	1,46	2
S101	Grop	156	0,9	2
S104	Grop	154	1,79	1,8

Tabell 2: Prøver innsendt til makrofossilanalyse.

6. VURDERING AV UTGRAVNINGSRISULTATENE, TOLKNING OG DISKUSJON

Hovedformålet med undersøkelsen var dels å avklare hva slags type forhistorisk kontekst som strukturene på id 139525 utgjorde, og å avklare funksjonen til strukturen registrert som en mulig grav. I tillegg skulle informasjonen om denne konteksten dokumenteres og sikres, på id 139525 og 139157. I Norge er det kjent flatmarksgraver i perioden fra yngre steinalder/bronsealder til vikingtid, mens gravhauger og gravrøyser er kjent fra bronsealder til vikingtid. Gravminnene utgjør en av de viktigste arkeologiske kildene til kunnskap om forhistorien. De inneholder ofte kompliserte og sammensatte kontekster, og omfatter gjerne informasjon om mange ulike aspekter av menneskenes liv. Tidligere har gravene i stor grad blitt oppfattet som speilbilder av samtidas samfunn. De seinere åra har det imidlertid vært et skifte i synet på gravenes innhold og betydning, og fokus har delvis skiftet fra gjenstandene til også å omfatte gravenes indre organisering, deres ytre form, og deres beliggenhet i landskapet og forhold til bosetningen. Dette innebærer at undersøkelser av gravminner er omfattende og tidkrevende, og det legges vekt på å samle inn mest mulig informasjon på ulike nivåer. Det gjelder både gravens innhold og indre organisering, oppbygging og ytre form, samt informasjon som kan relatere graven til bosetningen omkring. Tidfesting av gravene er helt sentralt for å kunne sette dem inn i en kulturhistorisk sammenheng.

Under flateavdekkingen av id 139525 ble det funnet flere strukturer som innledningsvis ble vurdert som mulige graver. Flere av disse ble likevel avskrevet som naturlige dannelser, med unntak av gropene S101 og S104. I tillegg ble det avdekket to sikre kokegroper, S102 og S103. Strukturene S101 og S104 ble undersøkt og dokumentert ut fra muligheten om at disse kunne utgjøre rester etter gravminner. Det ble imidlertid ikke funnet noen gjenstander, organisk materiale eller observert konstruksjonstrekk som med sikkerhet kunne bekrefte disse som graver. Begge strukturer framstår likevel som homogene, klart avgrensede og tydelige nedgravninger, med tilnærmet lik fyllmasse i begge. Selv om det ikke er gjort funn som sannsynliggjør at S101 og S104 kan være graver, kan man ikke med sikkerhet heller ikke

utelukke dette. Det er ikke uvanlig med funn av groper ved graver eller på gravfelt som på grunn av form og konteksten først tolkes som graver, men som ved undersøkelse viser seg å gi få eller ingen funn (Berge 2009, Rødsrud 2004). Det kan være ulike årsaker til dette. Det kan være foretatt inngrep som har ødelagt og/fjernet innhold og konstruksjonstrekk, eller påvirket dette slik at det ikke er bevart. Den kan også ha rituell kontekst, og representere en avdød hvor levningene ikke er til stede, eller være knyttet til andre typer ritualer i forbindelse med gravleggeser.

Dateringen av S104 ga med en sannsynlig dateringsramme innenfor enten første del av folkevandringstid eller tidlig merovingertid, mens S102 ble datert til samme tidsperiode innenfor merovingertid som S104. Det må derfor antas som overveiende sannsynlig at strukturene avdekket på id 139525 viser til en aktivitetsfase i tidlig merovingertid, muligens skal disse relateres anleggelsen av andre gravminner i nærområdet.

Det ble også undersøkt en kullgrop, id 139157/S110. Kullgroper er anlagt med tanke på kullproduksjon, til bruk i jernframstillingsanlegg. Kullet ble produsert ved at det ble gravd en grop i bakken som ble fylt med ved, som ble antent og dekket til med torv slik at forbrenningen ble ufullstendig, og veden ble forkullet. Kullgroper finnes i hele landet, men viser regionale forskjeller og ulike håndverkstradisjoner ved at størrelse og form varierer (Gundersen, 2011). Kullgroperne stammer vanligvis fra tiden mellom 1100 og 1400 e.Kr. og de relateres vanligvis til sjaktovner som ble brukt til jernframstilling i denne perioden. Finner man kullgroper i nærheten av bebyggelse settes de ofte i sammenheng med smier som også krever mye kull

Dateringen fra kullgrop S110 ga ikke-konklusivt resultat, ved at den ble målt som moderne, fra 1900-tallet. Prøven kan ha blitt forurenset på grunn av senere aktiviteter innenfor området. Både oppbygging og dimensjoner indikerer på at kullgropen skal dateres til tidlig middelalder. Det finnes likevel eksempler på at man har benyttet kullmiler i nyere tid, i situasjoner der etterspørselen av kull ikke har vært veldig stor (Bukkemoen, 2010). Kullgroper var en gammel og godt kjent teknologi. Det er derfor mulig at for de som ikke hadde behov for store mengder kull, var produksjon av kull i kullgroper et rimelig alternativ.

7. LITTERATUR

Berge, Jan, 2009: *Arkeologiske utgraving i samband med reguleringsplan for områdemed automatisk freda kulturminne på Røyneberg, forus felt D, Moseid, gnr. 35/47, Sola kommune*. Arkeologisk museum i Stavanger.

Blindheim, C. 1963: Smedgraven fra Bygland i Morgedal. Et utsnitt av et større arbeide. *Viking* 1962.

Bukkemoen, G. B. 2010. *Rapport. Arkeologisk utgraving. Kullgroper. Dyrebu 142/1, Flesberg, Buskerud*. Rapport i KHMs topografiske arkiv.

Gundersen, Ingar M. 2011. *Rapport. Arkeologisk utgraving. Kullgroper. Breivik, 1/7 og 1/82, Bykle, Aust-Agder*. Rapport i KHMs topografiske arkiv.

Løken T., Pilø L. og Hemdorff O. 1996. *Maskinell flateavdekking og utgraving av forhistoriske jordbruksboplasser*. AmS Varia 26. Arkeologisk museum i Stavanger.

Martens, I. 1987: Iron Extraction, Settlement and Trade in the Viking and Early Middle Ages in South Norway. I: Knirk, J. E. (Red): *Proceedings of the Tenth Viking Congress*. Universitetets Oldsaksamling skrifter, ny rekke nr. 9. Oslo.

Munch, Jens Storm 1965: Borg og bygd. Studier i Telemarks eldre jernalder. *Universitetets Oldsaksamlings Årbok* 1962. Oslo.

Rødstrud, Christin L. 2004: En grav er en grav, eller? *Nicolay*: s.12-20

Skre, D: 2005: Telemark. *Norsk arkeologisk leksikon*, red. Einar Østmo og Lotte Hedeager. Pax forlag A/S.

8. VEDLEGG

8.1. STRUKTURLISTE

ID	Type	Kontekst	Form	Mål i cm	Dybde	Element/fyll	Kommentar
101	Udef. grop	Bosetnings-spor	Rektangulær	300x110	20	Humus, kullbiter	Ingen gjenstander eller bein ble funnet
102	Kokegrop	Bosetnings-spor		90 x 90	20	Skjørbrent stein, kull, humus	Skadet av pløying
103	Kokegrop	Bosetnings-spor		110x70	10	Skjørbrent stein, kull, humus	Skadet av pløying
104	Udef. grop	Bosetnings-spor	Sirkulær	95x96	32	Humus, kullbiter	Ingen gjenstander eller bein ble funnet
110	Kullgrop			380x500	30		

8.2. FUNN

C58504/1-8

Funn fra jernalder fra VINJE BRU, JORDEVEGEN av VINJE (65/1), VINJE K., TELEMARSK.

Funn fra arkeologisk utgraving av id 139525, lokalitet med bosetningsspor og id 139157, kullgrop. Undersøkelsen ble gjennomført sommeren 2012, i forbindelse med reguleringsplan for E134 strekningen Vinje bru - Jordevegen. På id 139525 ble det avdekket to kokegroper og to udefinerbare groper. Det ble ikke gjort funn av gjenstander under undersøkelsene og katalogen omfatter kun prøver fra strukturene. Det ble sendt inn fire prøver for vedartsanalyse til Helge I Høeg, hvorav tre ble sendt til datering ved Ångstromlaboratoriet ved Uppsala Universitet (Possnert & Petterson 2013). Det ble også sendt inn fire makrofossilprøver til Annine Moltsen ved Natur og Kultur i København for analyse (Moltsen 2013). Alle analyseresultater er publisert i utgravningsrapporten (Røberg og Glørstad 2014). Bilder tatt under undersøkelsen er registrert i fotodatabasen med Cf.34634.

Orienteringsoppgave: Planområdet ligger sentralt i bygda Vinje, i Telemark, og strekker seg fra Vinje bru i vest og videre østover på begge sidene av E 134 forbi gardene Heggstøyl og Plassen. Id 139525 lå kant i kant med E134, i tidligere dyrka mark, nord ved Vinje bru. Id 139157 lå sørvest for og kloss inntil Vinje barneskole.

Kartreferanse/-koordinater: Projeksjon: EU89-UTM; Sone 32, N: 388698, Ø: 6447656.

Litteratur: Røberg, Frank Halvar & Glørstad, Zanette, 2014: Rapport fra arkeologisk utgraving av bosetningsspor fra jernalder, Vinje Bru - Jordevegen 65/1,2,4,6,52, Vinje, Telemark. Possnert, G. & Petterson, E. 2013: Dateringsrapporter. Moltsen, A 2013: Makrofossilanalyser rapport. Alle i KHM top.ark.

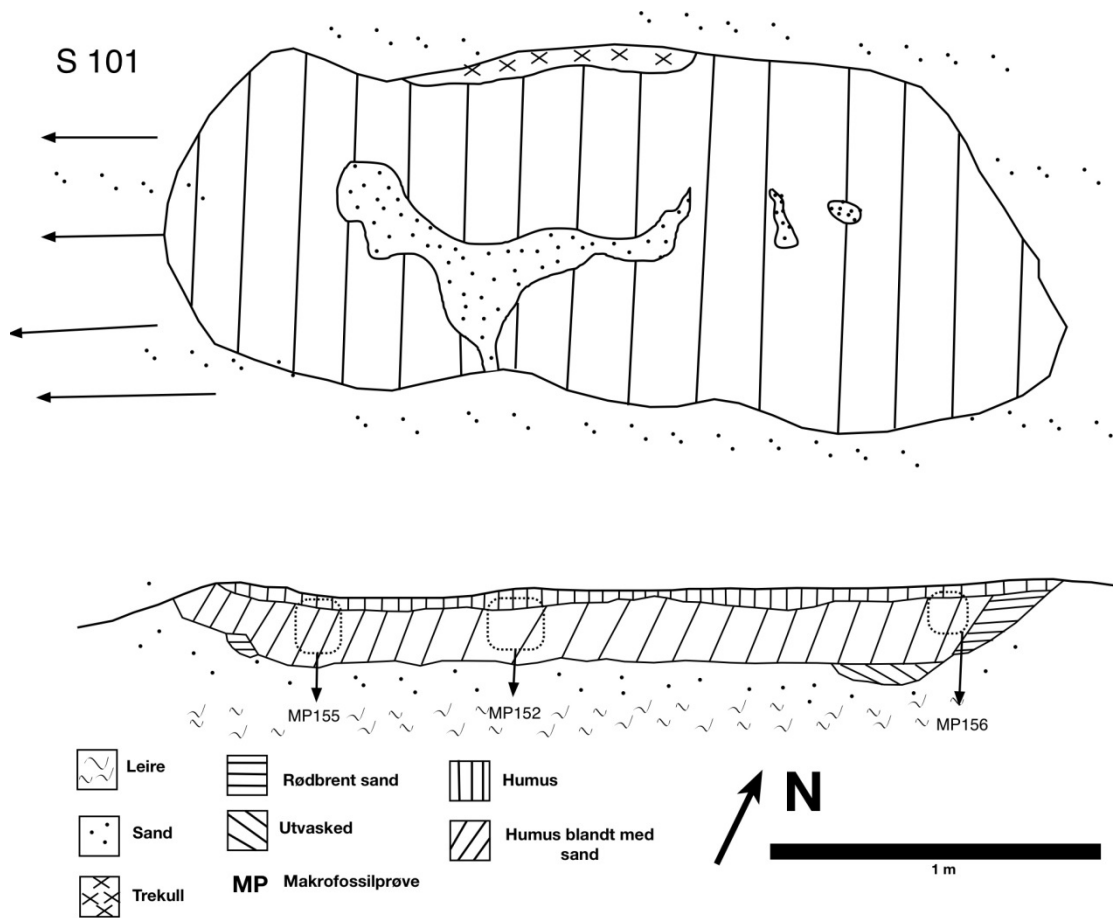
- 1) **Prøve, kull** av bjørk/furu. Fra kokegrop S102. 30 biter ble vedartbestemt. Av disse var 18 bjørk og 10 furu. 0,2 g av bjørk ble radiologisk datert. *Datering:* 1490±30 BP, 460-490 calAD, 530-650 calAD (Ua-46584) *Vekt:* 0,8 gram.
- 2) **Prøve, kull** av bjørk/furu/hassel. Fra kokegrop S103. 25 biter ble vedartbestemt. Av disse var 22 bjørk, 1 hassel og 2 furu. *Vekt:* 0,9 gram.
- 3) **Prøve, kull** av bjørk/furu/hassel. Fra grop S104. 17 biter ble vedartbestemt. Av disse var 8 bjørk og 1 furu. 0,1 g av bjørk ble radiologisk datert. *Datering:* 1485±30 BP, 550-610 calAD, 530-650 calAD (Ua-46584). *Vekt:* 1,1 gram.
- 4) **Prøve, kull** av bjørk/furu/gran. Fra kullgrop S110. 40 biter ble vedartbestemt. Av disse var 3 bjørk, 6 gran og 31 furu. 0,2 g av bjørk ble radiologisk datert, ga ikke-konklusivt resultat. *Vekt:* 4,8 gram.
- 5) **Prøve, makro.** Fra grop S101. Tatt fra midt i profilen. L3, 15 cm dypt. *Vekt:* 1,64 gram.
- 6) **Prøve, makro.** Fra grop S101. Tatt fra sør i profilen. L3, 15 cm dypt. *Vekt:* 1,46 gram.
- 7) **Prøve, makro.** Fra grop S101. Tatt fra nord i profilen. L3, 15 cm dypt. *Vekt:* 0,9 gram.
- 8) **Prøve, makro.** Fra grop S104. *Vekt:* 1,79 gram.

8.3. PRØVER

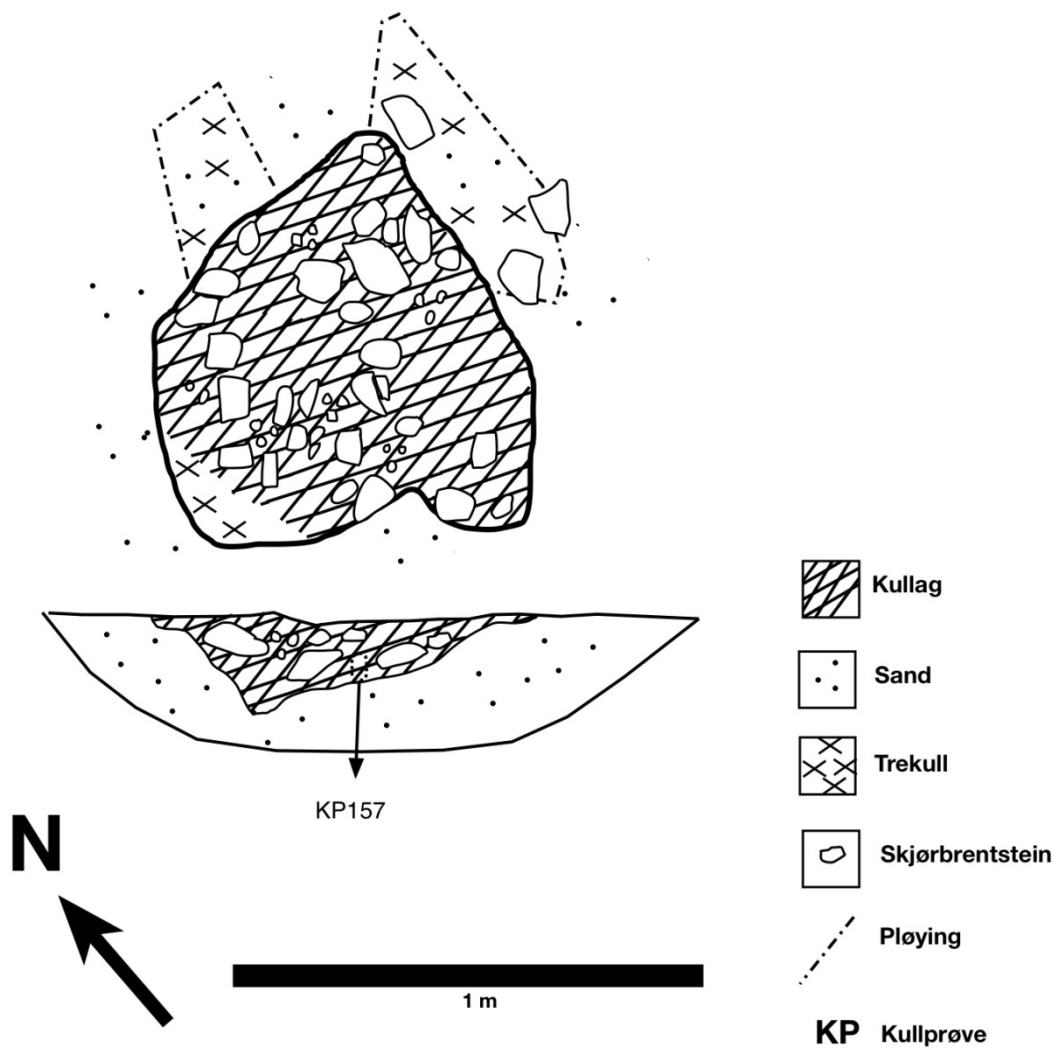
Strukturnr i felt	Prøve.nr.	Prøve-type	Liter (MF)	Vekt (g)	Kommentar	Bjørk	hassel	gran	furu
S102	157	Kull		0,8	vedartbestemt	18(0,2g)			12
S103	151	Kull		0,9	vedartbestemt	22	1		2
S104	153	Kull		1,1	vedartbestemt	8(0,1g)	8		1
S110	150	Kull		4,8	vedartbestemt	3(0,2g)		6	31
S101	152	makro	1,8	1,64	Midt i profilen. L3, 15cm dypt				
S101	155	makro	2	1,46	Sør i profilen. L3, 15cm dypt				
S101	156	makro	2	0,9	Nord i profilen. L3, 15cm dypt				
S104	154	makro	1,8	1,79					

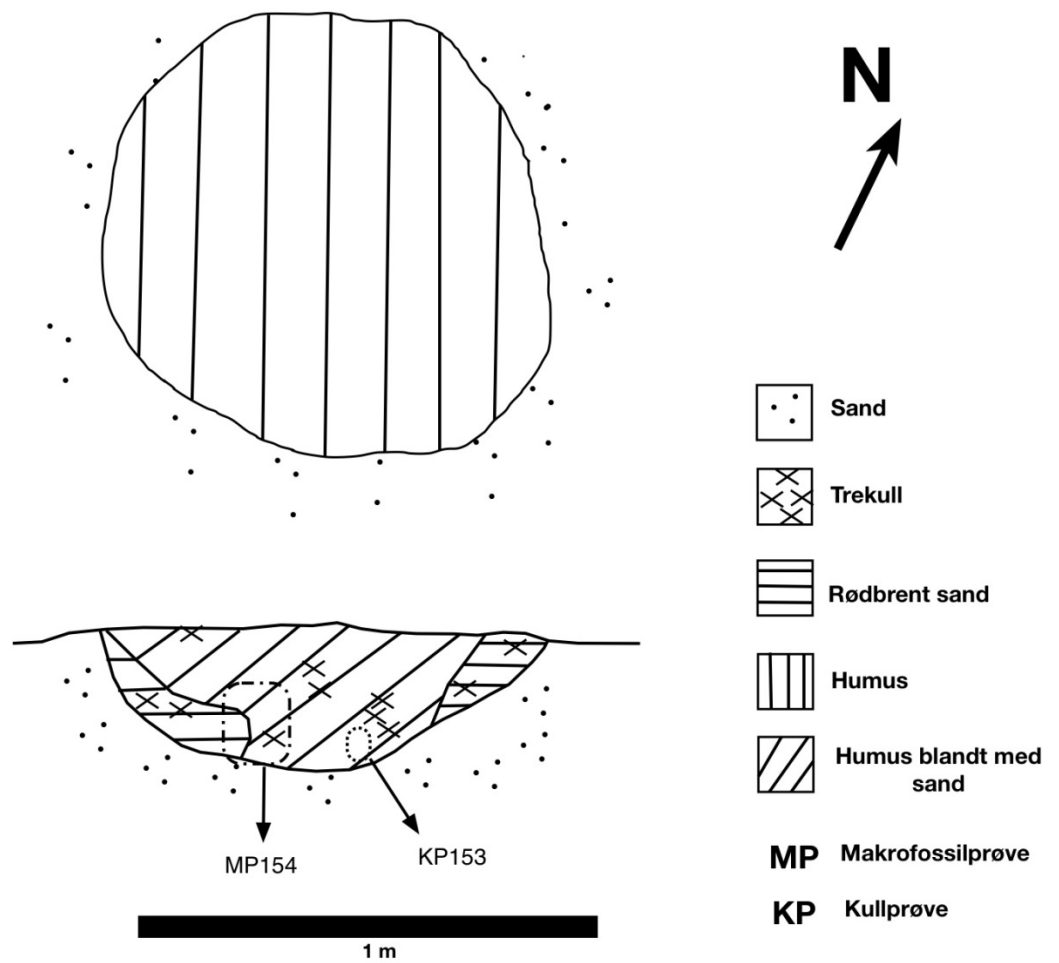
8.4. TEGNINGER

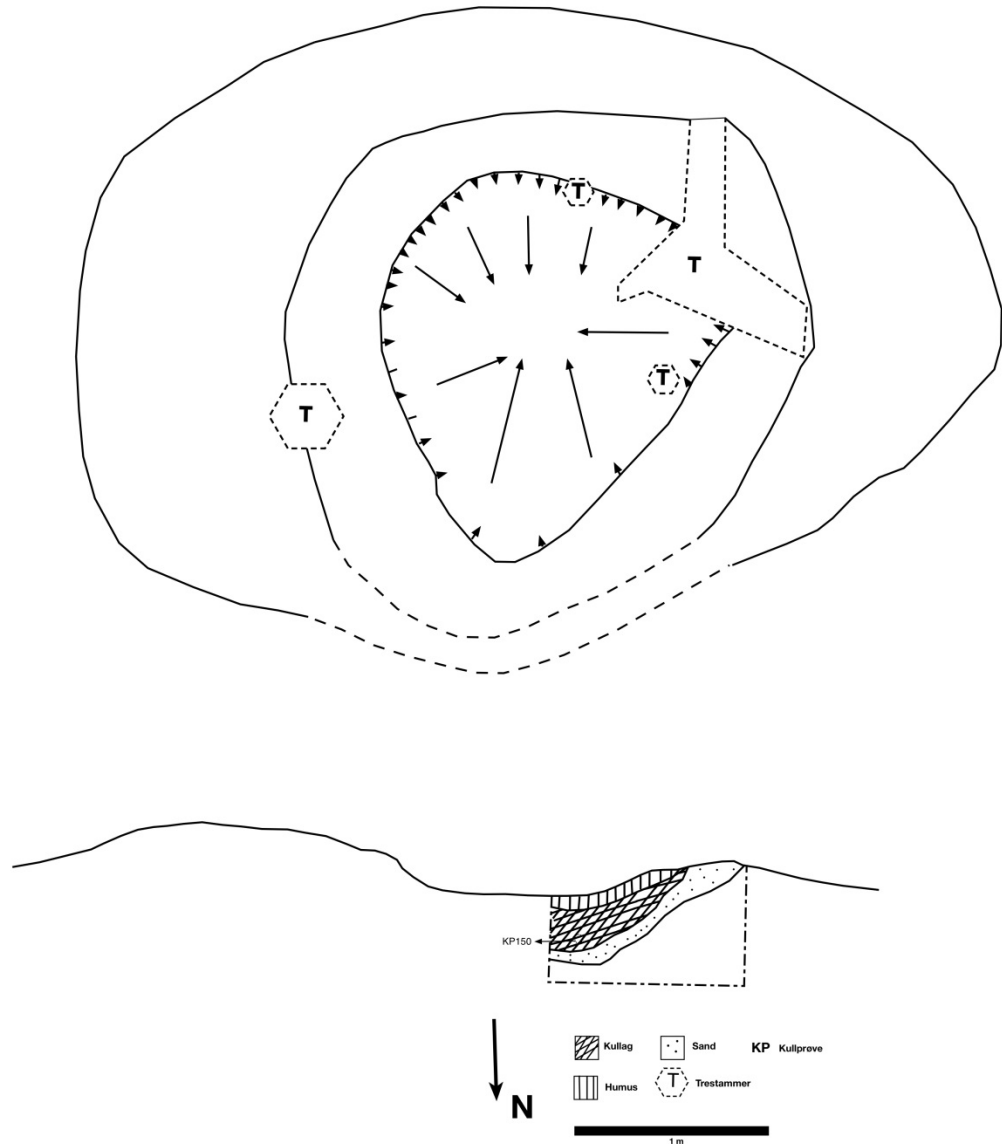
S102

S104

S 110

8.5. FOTOLISTE.

Fotoliste, Digitalopptak Cf. 34634

Filnavn	Struktur	Motivbeskrivelse	Retning	Navn
Cf34634_001.		Vinje Bru før utgraving	Ø	Røberg, Frank Halvar N
Cf34634_002.		Flateavdekking	NØ	Røberg, Frank Halvar N
Cf34634_004.	S103	Kokegrop S103. Kokegrop er forstyrret av pløying	ØSØ	Hovd, Line
Cf34634_005.	S103	Kokegrop S103. Kokegrop er forstyrret av pløying	NØ	Hovd, Line
Cf34634_012.	S103	Kokegrop S103. Kokegrop er forstyrret av pløying	SV	Hovd, Line
Cf34634_014.	S101	Flatmarksgrav S101	NØ	Røberg, Frank Halvar N
Cf34634_015.	S101	Flatmarksgrav S101. S102 i bakgrunn	N	Røberg, Frank Halvar N
Cf34634_017.	S101	Flatmarksgrav S101	SV	Røberg, Frank Halvar N

Cf34634_020.	S102	Kokegrop S102	NØ	Røberg, Frank Halvar N
Cf34634_022.		Kokegrop S102 og Flatmarksgrav S101	NØ	Røberg, Frank Halvar N
Cf34634_023.	S102	Kokegrop S102	Ø	Røberg, Frank Halvar N
Cf34634_040.	S104	Grop S104	SØ	Røberg, Frank Halvar N
Cf34634_042.	S104	Grop S104	NV	Røberg, Frank Halvar N
Cf34634_044.	S104	Grop S104	NØ	Røberg, Frank Halvar N
Cf34634_069.		Felte etter flateavdekking	SV	Røberg, Frank Halvar N
Cf34634_071.		Felte etter flateavdekking	SØ	Røberg, Frank Halvar N
Cf34634_124.	S104	Grop S104. Topp av lag 5	SV	Hovd, Line
Cf34634_126.		Arbeidsbilde. Frank graver S101	S	Hovd, Line
Cf34634_143.	S101	Flatmarksgrav S101. Profilbilde.	NV	Røberg, Frank Halvar N
Cf34634_145.	S101	Flatmarksgrav S101. Profilbilde.	NV	Røberg, Frank Halvar N
Cf34634_155.	S104	Grop S104. Bilde av profilen	SV	Røberg, Frank Halvar N
Cf34634_171.	S103	Kokegrop S103. Bilde av profilen	Ø	Røberg, Frank Halvar N
Cf34634_178.	S102	Kokegrop S102. Bilde av profilen	NØ	Røberg, Frank Halvar N
Cf34634_180.		Vinje Bru. Oversiktsbilde	NV	Røberg, Frank Halvar N
Cf34634_186.		Feltet etter utgraving	SV	Røberg, Frank Halvar N
Cf34634_187.		Feltet etter utgraving	NV	Røberg, Frank Halvar N
Cf34634_049.	S110	Kullgrop S110. Oversiktsbilde	V	Hovd, Line
Cf34634_051.	S110	Kullgrop S110. Oversiktsbilde	SV	Hovd, Line
Cf34634_053.	S110	Kullgrop S110. Oversiktsbilde	Ø	Hovd, Line
Cf34634_166.	S110	Kullgrop S110. Bunn av kullgrop	V	Hovd, Line
Cf34634_169.	S110	Kullgrop S110. Bilde av profilen	S	Hovd, Line

8.6. ANALYSER**1. Datering**

UPPSALA
UNIVERSITET

Angströmlaboratoriet
Tandemlaboratoriet

Göran Possnert

Besöksadress:
Angströmlaboratoriet
Lägerhyddsvägen 1
Rum 4143

Postadress:
Box 529
751 20 Uppsala

Telefon:
018 - 471 30 59

Telefax:
018 - 55 57 36

Hemsida:
<http://www.angstrom.uu.se>

E-post:
Goran.Possnert@Angstrom.uu.se

Uppsala 2013-08-22

Zanette Tsigaridas Glorstad
Kulturhistorisk museum, Fornminneseksjonen
Postboks 6762, St. Olavs plass
NO-0130 Oslo
Norge

Resultat av ^{14}C datering av träkol från Vinje bru, 280179, Vinje, Telemark, Norge.

Förbehandling av träkol och liknande material:

1. Synliga rottrådar borttages.
2. 1 % HCl tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten) (karbonat bort).
3. 1 % NaOH tillsätts (8-10 timmar, under kokpunkten). Löslig fraktion fälls genom tillsättning av konc. HCl. Fällningen som till största delen består av humusmaterial, tvättas, torkas och benämns fraktion SOL. Olöslig del, som benämns INS, består främst av det ursprungliga organiska materialet. Denna fraktion ger därför den mest relevanta åldern. Fraktionen SOL däremot ger information om eventuella föroreningars inverkan.

Före acceleratorbestämningen av ^{14}C -innehållet förbränns det tvättade och intorkade materialet, surgjort till pH 4, till CO_2 -gas, som i sin tur konverteras till fast grafit genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen INS daterats.

RESULTAT

Labnummer	Prov	$\delta^{13}\text{C}\text{‰ VPDB}$	^{14}C age BP
Ua-46584	S102 P157	-21,8	1 490 ± 30
Ua-46585	S104 P153	-24,1	1 485 ± 30
Ua-46586	S110 P150	-26,0	99,7 ± 0,4 pMC

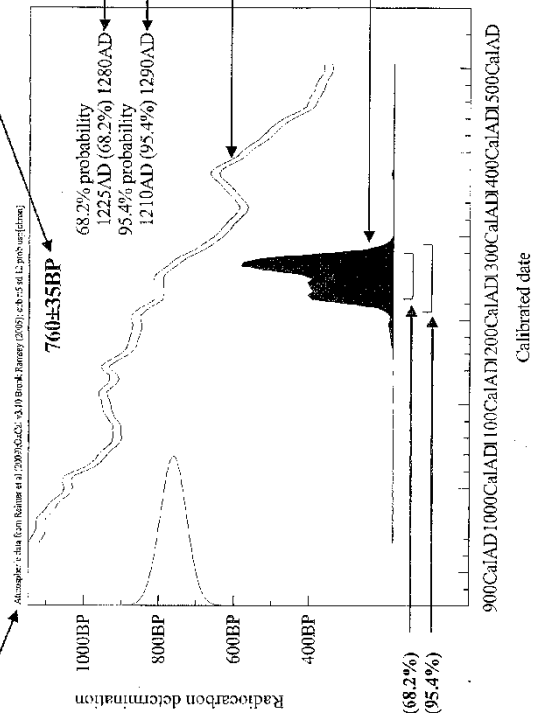
Med vänlig hälsning

Göran Possnert/ Elisabet Pettersson

Explanation of the radiocarbon calibration output from the OxCal program

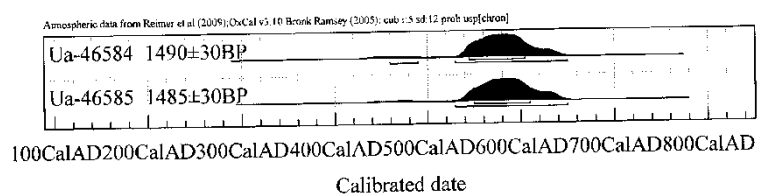
Uncalibrated ¹⁴C age calculated with half-life of ¹⁴C = 5570 years and normalised to δ¹³C = -25 ‰ versus PDB (BP = Before Present, Present = 1950 AD)

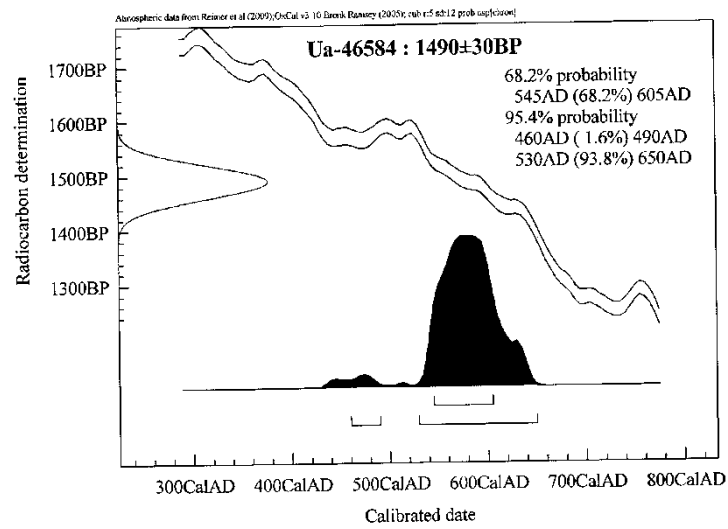
Calibration program and computer code used

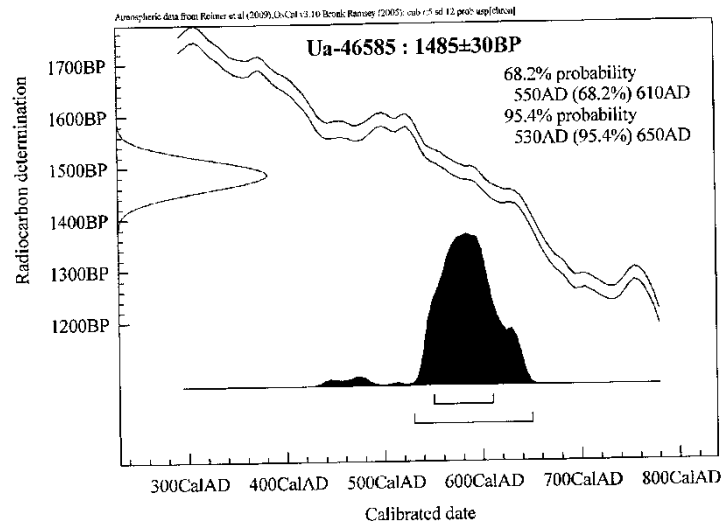

The vertical axis represents the Technical (uncalibrated) ¹⁴C age BP

The horizontal axis represents the calibrated (calendar) age

2. Makrofossiler

Makrofossilanalyser
fra
Vinje Bru
Vinje kommune, Telemark
280179

Annine S. A. Moltzen

NOK rapport nr. 26-2013

*Cand.scient Annine S.A Moltzen -
Valdemarsgade 19a 2.mf - DK-1665Kobenhavn
Tlf.: 33 23 46 55 - Mobil: 40 98 86 75 -
mail: nok@nokam.dk - www.nokam.dk
Partner i Danish Center for Environmental Archaeology*

Indledning

Fra udgravningen Vinje bru 1, 2, 4, 6 52/63, Vinje kommune, Telemark, er der af projektleder Zanette Tsigaridas Glørstad indleveret 4 floterede prøver til makrofossilanalyse. Prøverne er udtaget to nedgravninger hvoraf den ene er tolket som en fladmarksgrav og den anden som en grube.

Metode

Prøvernes volumen blev målt. Prøverne blev herefter analyseret under stereolup ved op 80 x forstørrelse. Indholdet i prøverne blev beskrevet og kvantificeret. Frø og korn blev sortert fra.

Resultater

Struktur nr.	Prøve nr.	Kontekst	Volumen ml	Indhold forkullet	Indhold	Korn og frø o.a
S101	152	Grav	6	xx, s + pinde		Cenococcum (x)
S101	155	Grav	5	xxx, s+r		Cenococcum (x)
S101	156	Grav	5	xx, s+r		Cenococcum xx
S104	154	Grube	3	xxx, s		Cenococcum x

Diskussion

Koncentrationen af trækul i de tre prøver var stort set ens. I prøverne S155 og S156 var der både skarpkantede og mere afrundede trækul, mens alle trækul var påfaldende skarpkantede i prøve S152. I prøve S152 var der desuden lidt småpinde bevaret. Det forkullede materiale i prøve S152 må derfor have ligget beskyttet formentlig fordi trækullene er blevet forsejlet hurtigt efter afbrændingen. I de to øvrige prøver må en del af kullene derimod have ligget eksponeret i en periode, eller de har ligget i jord der er blevet omrodet, hvorved de er blevet blevet slide og afrundede. I gruben ved siden ad graven var alle trækul skarpkantede.

Cenococcum er en jordsvamp der trives i løs muld. Det er frugtlegerne fra svampene der findes, men svampevæksten er med stor sandsynlighed sket efter anlæggenes funktionstid, de kan enddog være recente.

Ud fra indholdet i prøverne er det vanskeligt at udlede noget aktiviteter knyttet til de to anlæg.

8.7. KART

1.

2.

